

Nordgrønlands ældste kirkes historie.

Af førstepræst **H. Ostermann.**

I Grønland lærer man at regne med smaa tal. Selv om de enkelte præstegælds eller sognes befolkning ikke er saa helt faatallig endda — fra 8-900 til 15-1700 mennesker — er dog hele det mægtige lands samlede indbyggerantal kun saare ringe — godt 12000 —, og de beboede pladser er hver for sig tyndt befolkede. Mange har under 50 indbyggere, de fleste under 100 og kun forholdsvis faa naar op derover. Endogsaa flere af kolonistederne som Ritenbenk, Godhavn og Christianshaab, har ikke over 100 indbyggere. De faa steder, hvis indbyggerantal naar op til 3-400, regnes derfor af Grønlænderne selv for storstæder. Og ogsaa vi danske, der heroppe efterhaanden lærer at se »forholdvis« paa alt, synes, at 3-400 er en vældig stor befolkning paa ét sted. Til disse »stor-stæder« hører kolonien Jakobshavn.

Jakobshavn, der ligger omtrent midt i Diskobugstens østlige del paa godt 69° nordlig bredde, har, vistnok paa grund af sin beliggenhed ved isfjorden, hvor en mægtig bræ udskyder sine ismasser, altid været et rigt og godt fangststed. Fra den første kolonisering og indtil nu har der altid været fuldt op af baade fisk — hellefisk og fjordtorsk — og havdyr — sælhunde og hvidfisk —, ligesom der til visse tider af aaret er god jagt paa søfugle. Paa grund af dette forhold har der altid boet mange mennesker ved dette sted. Paul Egede, der fra den i 1734 anlagte koloni Christianshaab besøgte det første gang i vinteren 1737, siger desangaaende: »Her fandt jeg den

største samling af folk, jeg har set i Grønland, omtrent 20 temmelig store huse, som en bondeby«.

Som rimeligt var, henvendte derfor missionærerne ved Christianshaab snart deres tanker paa denne store befolkning og begyndte at arbejde iblandt den, i den første tid dog kun ved hyppige besøgsrejser fra hovedmissionsstationen. Missionsarbejdet havde god fremgang, der opstod en dybtgaaende religiøs vækkelse, og allerede ca. 1745 har der sikkert været en temmelig stor kristen menighed ved Jakobshavn. Dog kom der først omkr. 1750 fastboende missionær dertil, omtrent samtidig med, at stedet indrettedes som fast koloni 3: handelssted med fastboende købmand og blev kaldt Jakobshavn efter den mand, der dengang indehavde handelen paa Grønland, Grønlands »patron« Jakob Sewerin.

Paa grund af den store befolkning ved Jakobshavn, og da menigheden stadig voxede ved hedningers daab blev de almindelige grønlænderhuse snart for smaa til at holde gudstjeneste og skole i. Efter at der var kommen fastboende missionær, har utvivlsomt hans stue været benyttet ialt fald til Gudstjenester. Men ogsaa denne har kun lidt forslaaet til samlingssted for en større menighed. Og det blev derfor snart et brændende spørgsmaal at faa forsynet Jakobshavn med et passende forsamlingslokale for menigheden. I alle tilfælde har det været paatænkt allerede mange aar, før den nuværende kirke blev til. Men i den tid »red man ikke, den dag man sadlede«. Dengang havde den grønlandske mission trange tider. »Det almindelige octroyerede handelskompagni«, der 1750 havde overtaget handelen paa Grønland, var pligtig at lønne missionens personale og forsyne pladserne i Grønland med de fornødne lokaler til beboelse, skole og Gudstjeneste. Iøvrigt lededes missionen af missionskollegiet, til hvilket alle indberetninger, forslag til nyanskaffelser, til udvidelse af missionen, til ansættelse af lærere etc. indsendtes. Kollegiet havde derefter at afhandle alle spørgsmaal nærmere med handels-

kompaniet. Men dette opfyldte kun meget mangelfuldt sine forpligtelser overfor missionen, og angaaende spørgsmaalet om nyanskaffelser, især saadanne, som krævede nogen bekostning, kunde missionskollegiet være vis paa at møde modstand og modvilje — og oftest var det da selv ikke energisk nok til at drive paa sine retmæssige fordringer.

Allerede i 1747 var det af Jakob Sewerin bleven lovet, at Jakobshavn skulde blive forsynet med en ordentlig bolig for missionæren, en bolig, hvori der tillige kunde holdes Gudstjeneste og undervisning (sé Fenger: Hans Egede og den grønl. mission, pag. 257). Men dette løfte blev aldrig opfyldt i tilstrækkelig grad, hvilket kan ses af de stedse gentagne klager og forlangender om et forsamlingssted, som vedblev at lyde forgæves i over 30 aar.

Det var da under de forhaandenværende omstændigheder nærmest et under, at det omsider lykkedes at faa en saa stor og stadselig bygning som Jakobshavns kirke opsendt og opført, og naar det lykkedes, skyldes det, saavidt ses kan, én mand, nemlig viceprovst Sverdrup ved Jakobshavn. Denne mand arbejdede i sin besværlige gærning i Grønland — han skulde stadig berejse og visitere hele Nordgrønland, noget, der dengang frembød utallige vanskeligheder — fra 1764 til 1788, ialt 25 aar, det længste, nogen dansk missionær har været i Grønland lige til nu afdøde præst og seminarieforstander N. E. Balle, der virkede i Grønland fra 1865 til sin død 1900.

Provst Sverdrup rastede ikke, før det lykkedes ham at skaffe Jakobshavn det saa haardt tiltrængte forsamlingshus. Især fra omkr. aar 1770 er han begyndt at arbejde energisk derpaa. Det hedder nemlig i missionskollegiets brev til ham af 1. maj 1772: »om forslaget til et evropæisk huses oprejsning for den Jakobshavnske mission tænke vi, at der bedst kan handles ved Deres hjemkomst«; — Missionær Sverdrup var nemlig i Danmark paa permission 1772—73. Allerede dengang maa der have været tale om, at den omskrevne bygning skulde være en kirke, thi paa

en lille kirkeklokke, som for tiden hænger i Egedesminde kirke, staar: »skænket til Jakobshavns kirke 1773 af købmand Abraham Falck«.

Imidlertid er sagen ikke bleven gennemført under provstens ophold i Danmark, thi 1773 skriver missionskollegiet saaledes: »intet skulde blevet os kærere, end at have sét Dem efter ønske forsynet med et retskaffent forsamlingshus og bolig for dem selv ved Jakobshavn«, men, staar der videre, handelskompagniet »har ikke været at formaa til at gøre den dertil udfordrede bekostning og blot lovet at beordre købmanden til at anskaffe og opbygge et efter grønlandsk maade« 3: et hus med mure og tag af sten og græstørv med indvendig bræddebeklædning.

Dette sidste løfte er nu imidlertid ikke engang blevet opfyldt, i hvert fald ikke strax. 1776 skriver nemlig kollegiet, at »købmand N. N. allerede i aaret 1773 er bleven beordret til at besørge — — — et forsamlingshus, hvortil og de fornødne materialier bleve opsendte«¹⁾, og senere staar der i samme skrivelse, om provsten »ellers vilde med købmand N. N. overlægge, af hvad størrelse den bygning af ny skulde være, og om det for varigheds skyld ej var bedst at opføre den af kampesten, hvortil koloniens folk kunde formaas i deres ledige timer«.

Men det synes virkelig, som om det ofte omtalte tarvelige forsamlingshus overhovedet aldrig er bleven opført; det synes, som om købmanden paa egen haand har anvendt de til huset opsendte materialier. Dette var forøvrigt ikke uhørt i de tider (jfr. f. ex. Fengers bog: Hans Egede o. s. v., pag. 296). Det hedder nemlig 1777 i skrivelse fra kollegiet: »om forsamlingshuset have vi tilskrevet den kgl. handels-direktion, og derpaa under 14' aprilis sidst faaet til gensvar: hvad det omskrevne skole- og forsamlingshus ved Jakobshavn angaar, da er man villig til

¹⁾ Udhævet af mig.

at faa sammes opbyggelse besørget efter direktionens løfte i 1773, naar det kunde opføres paa grønlandsk maade, men skal det være af kostbarere bygning, vil det komme an paa, om collegium vil bekoste samme, paa hvad maade det da skulde indrettes, da handelen i den fald ikke kan paatage sig at gøre bekostning paa et saadant hus, da saadant efter den hidtil brugelige indretning med missionen ikke er sædvanligt«. Og fremdeles hedder det endnu af 7' maj 1778: »efter handels-direktionens skrivelse til os sidst afvigte aars 14' aprilis, som vi i 4de post i brev til Dem sidst har anført, havde vi ventet, at direktionen havde foranstaltet det tit omskrevne missionshus paa grønlandsk vis istandsat; men da vi nu af Deres skrivelse maa slutte, at det ikke maa være skét, have vi paa ny erindret direktionen derom; men have uventet faaet tilsvær, at det var istandsat, til hvilket at bevise direktionen har ladet følge saavel ekstrakt af, hvad den i aaret 1776 har tilskrevet købmand N. N. desangaaende, som hans svar derpaa, samt ekstrakt af denne købmands inventarie-regnskab og journal dette hus betræffende¹⁾, og — siger direktionen til slutning — »ikke desmindre skulle til bemeldte købmand indeværende aar afgaa igentagne ordres at lade fuldfærdige, hvad derpaa endnu maatte fejle, hvilket dog ikke kan formodes at være af nogen betydning«. Denne skrivelse, der giver anledning til ret uhyggelige slutninger med hensyn til vedkommende købmands redelighed, viser to ting. For det første, at det omtalte forsamlingshus ikke eller næppe kan være bleven opført, og for det andet, at handelsdirektionen i meget vid udstrækning holdt haanden over dens funktionærer, hvad der maa antages at være grunden til, at disse næsten altid med friskt mod modarbejdede missionen og lagde den hindringer i vejen paa alle maader, ja ofte tillod sig ting overfor den, som stærkt nærmede sig det kriminelle. —

¹⁾ Udhævet af mig.

Den sidst citerede skrivelse-passus slutter missionskollegiet med disse ord: »vi vide ellers ej, om samme hus ej kunde bero, indtil den forventede kirkebygning kom over, i hvilken just bliver den lejlighed, som dette hus skulde bruges til« (s: forsamlingssted for menigheden). Dette betyder, at sagen nu er traadt ind i et helt nyt stadium. Endelig er bægeret løbet over; provst Sverdrups taalmodighed er omsider bristet, og han er bleven træt af at vente paa, at handelsdirektionen skulde bekvemme sig til at opfylde sin forpligtelse med hensyn til det ofte omskrevne forsamlingshus. Han har saa besluttet at forsøge at skaffe det tilveje ad anden vej. Ved at fremstille sagen for den grønlandske menighed og lægge dem den indtrængende paa sinde har han faaet dem til at gøre sammenskud af grønlandske produkter, — spæk og hvalbarder — til hjemsendelse og salg i Danmark, og derved selv at paatage sig omkostningerne ved en kirkes opførelse. Dette maa være paabegyndt nogle aar før kirkens opsendelse eller ca. 1775, idet der allerede i 1778 kunde hjemsendes for ca. 500 rigsdaler varer. Missionskollegiet har da formodentlig paataget sig at gøre udvej for hele den behøvende sum, til den kunde blive fuldt tilbagebetalt fra Grønlænderne; thi at dette oprindeligt har været meningen, kan ses af den skrivelse, hvori kirkens opsendelse meddeles, hvilken jeg senere skal anføre.

Produktindsamlingen maa som sagt være paabegyndt nogle Aar før kirkens opsendelse, og ansøgning om at faa kollegiets hjælp ved et laan til kirkebygningen maa være hjemsendt senest i 1777, thi i skrivelse af 17' februar 1778 hedder det: »vi have herved alene kortelig med denne hastige og uventede lejlighed villet underrette Dem om, at den kgl. handels direktion for det første ej har kunnet føje anstalt til den forlangte kirkes overbringelse, men har lovet saadant saasnart muligt, maaske med første lejlighed!« Men naturligvis skete det ikke med første lejlighed. I skrivelse af 8' maj s. a. hedder det nemlig

videre: »i gensvar paa vores igentagne erindring til handels-direktionen om at faa kirkebygningen med de til høst afgaaende hvalfangere overført, have vi faaet følgende: Det vil blive aldeles umuligt, i hvor gerne vi end ønskede, at det kunde lade sig gøre (mon? man har ialt fald efter det forudgaaende grund til at tvivle), at faa materialierne til ommeldte kirkebygning udførte til høsten med hvalfanger-skibene, som til Jakobshavn skal afgaa¹⁾«. Grunden angives at være den, at skibene skal lades med proviant til kolonierne, noget som det ellers ikke var handelskompagniets stærke side at sørge tilfredsstillende for (se Fengers bog f. ex. pag. 269, 306 o. fl.).

Kirken maatte altsaa vente paa bedre tider. Disse kom nu allerede aaret efter, 1779, men rigtignok saa sent paa aaret, at der næppe har kunnet gøres ret meget ved kirkens opførelse den sommer. Det hedder i skrivelse af 20de august: »den til kolonien Jakobshavn forlangte kirkebygning sendes nu med skibene Kongenshaab og Julianehaab, og, siden de til dens bekostning at bestride hjemsendte 27 fade spæk og nogle hvalbarder kun er udbragt til 498 rigsdaler 57 sk., men bekostningen beløber ialt til ca. 2000 rigsdaler, vilde De end videre besørge et sammenskud til det manglende«. Tillige opsendtes til provsten regningerne fra alle de haandværkere, som havde leveret arbejde til kirken. Heraf ses det klart, at meningen har været, at Jakobshavns menighed selv skulde bestride alle omkostningerne ved kirkebygningen.

Kirken kom saaledes til Jakobshavn i efteraaret 1779 — aarstallet staar i taarnets vindfløj — men det trak længe ud med dens fuldførelse, nærmest paa grund af, at de endnu resterende materialier ikke rettidig kunde blive opsendt med handelens skibe. Det hedder endnu 1781 i skrivelse fra missionskollegiet, at den kgl. handels direk-

¹⁾ Udhævet af mig.

tion »har meldt os, at de til kirke-bygningen af Dem (o: provsten) rekvirerte materialier ej førend til næste foraar kan vorde overførte«, og 1782 meddeles det provsten, at »saa følger og hermed det videre til kirke-bygningen forlangte efter hoslagte fortegnelse«. Hermed er vel saa omsider alt tilbehør kommet til landet, og kirken er antagelig bleven fuldført og indviet enten i efteraaret 1782 eller i foraaet 1783.

I henhold til missionskollegiets skrivelse af 20^e august 1779: »Den for kolonien Jakobshavn i Grønland her hosfølgende kirke-bygning faar det navn Zion«, blev kirken kaldet Zionskirke, ligesom den 6 aar ældre kirke ved Holstensborg i Sydgrønland, den ældste i hele landet, kaldes Bethel.

Zionskirken er en stor bygning, opført af svære tømmerstokke, der er lagt ovenpaa hinanden. Midt over taget hæver sig et slankt taarn, der oprindelig var betydelig lavere, men som i 1884 blev forhøjet en halv snes alen. I taarnet er nu kun én klokke; den ovenfor omtalte lille ældre klokke er i 1833 overført til kirken i Egedesminde.

Kirken er udvendig maalt $36\frac{1}{2}$ al. lang og $16\frac{1}{4}$ al. bred; det er saaledes en selv efter danske forhold ret anseelig kirke, større vel end de fleste landsbykirker hjemme. Tidligere var der i vestenden indrettet en bolig, der oprindelig var bestemt til præstebolig, hvortil den dog aldrig har været brugt paa grund af umuligheden af at opvarme den. Ved en hovedrestauration, som kirken underkastedes i 1907, blev denne lejlighed dels inddraget i kirken, dels indrettet til forhal og lighus. Kirkens indvendige længde er nu ca. 30 alen. Den er saaledes meget rummelig, men temmelig lavloftet. Loftet bæres af to rækker træsøjler, 6 i hver række. Paa hver sin side af alteret er indrettet sakristi og orgelrum. I kirken findes endnu to oprindelige lysekroner af venetiansk glas; en tredie var ituslaaet allerede omkr. 1825 (sé Missionær Kraghs dagbog II, pag. 133). Altertavlen var et rædselsfuldt maleri af nadveren;

nu er dette ophængt paa en sidevæg og erstattet af en afstøbning af Thorvaldsens Kristus. —

Det kan synes at være en mægtig stor kirke til en menighed paa knap 400 mennesker, — saa mange indbyggere er der nu i Jakobshavn, og der har vel næppe nogensinde været flere. Bedømt efter danske kirkegangsforhold maa kirken vel derfor siges at være endog meget stor. Men efter grønlandske kirkegangsforhold er dette ikke tilfældet. Ved højtiderne kan befolkningen magelig fylde den, og selv paa almindelige søndage plejer den at være mere end halvt fuld. Grønlænderne er flinke kirkegængere og for det meste andægtige og opmærksomme tilhørere; i den retning er der intet at klage over heroppe; hvad det derimod skorter paa, er personlig tilegnelse af kristendommen og menighedsfølelse. Men meget tyder paa, at dette vil komme.

Zionskirken ved Jakobshavn har utvivlsomt haft en stor betydning, ikke blot for selve den tilhørende menighed, men især i dens første tid ogsaa i langt videre kredse, idet den har virket som en slags pionér for kristendommen, dengang da endnu de fleste af Diskobugtens Grønlændere var hedninger. Og at menigheden elsker deres kirke, har de tydelig vist ved de ofre, de har bragt for dens anskaffelse og udsmykning. Som ovenfor omtalt, var det oprindelig meningen, at alle omkostningerne ved kirkens opførelse skulde udredes af menigheden. Dette er nu imidlertid ganske vist ikke sket fyldest.

Missionskollegiet erindrer gentagne gange om denne menighedens forpligtelse, men dog slaar det efterhaanden af paa sine fordringer, som naar det allerede i 1781 hedder: »i betragtning af de store bekostninger, som kirkebygningen medtager, maa vi igentage vores erindring til Dem, om paa det kraftigste at formane og opmuntre alle vedkommende til at gøre noget sammenskud af spæk til nogenledes erstatning«. Der vedblev da ogsaa i de følgende aar at indkomme bidrag. Foruden de ovenfor

nævnte i 1778 hjemsendte varer blev der hjemsendt i 1782 24 tdr. spæk, i 1786 4 tdr. spæk, i 1787 7 tdr. spæk og 26 hvalbarder, og i 1789 af provst Sverdrup efterfølger, missionær Grewe, 9 tdr. spæk. Foretages beregning efter den for det først hjemsendte indkomne sum, kan det vel siges, at menigheden selv har bestridt ca. halvdelen af kirkens bekostning. Og det maa dog siges at være ganske godt af en menighed, som dengang næppe har overskredet 250 medlemmer.

Naar hertil føjes, at menigheden senere, henimod slutningen af det 18de aarhundrede, i missionæren Jansens tid (han hjemgik 1801), forpligtede sig til at hjemsende hvert andet aar to tdr. spæk til anskaffelse af lys og alterlys til kirken — noget som dog vistnok er ophørt igen allerede omkr. 1810 under og paa grund af de ved krigen fremkaldte urolige og uordnede forhold (jeg har ikke kunnet finde noget bevis for hjemsendingen af dette spæk senere end 1807) — saa tør det nok siges, at datidens Jakobshavnske menighed har lagt stor iver og offervillighed for dagen overfor deres kirke.

Endnu skal kun tilføjes, at ved kirkens hovedrestauration i 1907 sammenskød menigheden under stor tilslutning en efter forholdene ret stor sum, for hvilken der, med tilskud fra »den grønlandske kirkesag« hjemme, anskaffedes bl. a. to lysekroner, 6 væglampetter og Kristusfiguren til alteret. Saaledes har den nuværende menighed ved Jakobshavns Zionskirke paa en smuk og harmonisk maade fortsat traditionen fra fædrenes dage.

Jakobshavn, i september 1908.
